

Lucyna Szot

Instytut Politologii

Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Wrocławski

<https://orcid.org/0000-0001-5045-3276>

lucyna.szot@uwr.edu.pl

Prawa dziecka w społeczeństwie obywatelskim (prawo do informacji i wypowiedzi)

Children's rights in civil society (the right to information and expression)

Streszczenie:

Przedmiotem opracowania jest analiza Konwencji o prawach dziecka w zakresie uczestnictwa w życiu społecznym – praw do wyrażania poglądów, bycia wysłuchanym, wypowiedzi, swobody myśli, sumienia, wyznania oraz do informacji (art. 12, 13, 14 i 17) – istotnych przesłanek społeczeństwa obywatelskiego. Treść publikacji wypełnia lukę badawczą w zakresie normatywnym oraz politologicznym.

W badaniu zastosowano metodę dogmatyczno-prawną polegającą na analizie aktów normatywnych oraz roli mediów i państwa. Począwszy od prawa międzynarodowego, poprzez źródła w polskim systemie, po wnioski końcowe – dokonano próby odpowiedzi na pytania: Czy są wystarczająco chronione prawa dzieci do wolności słowa i informacji? Jakie mechanizmy medialne i instytucjonalne sprzyjają wychowaniu obywatelskiemu dzieci w Polsce? Stosowanie przepisów dotyczących statusu prawnego dzieci w codziennej praktyce – stanowi wyzwanie i jednocześnie zobowiązanie dla decydentów polityki edukacyjnej w Polsce.

Słowa kluczowe: Konwencja o prawach dziecka, prawo do informacji i wypowiedzi, media, społeczeństwo obywatelskie, państwo.

Abstract:

The subject of the study is the analysis of Convention on the Rights of the Child in the field of participation in society – the rights to expression, to be heard, to speech, to freedom of thought, conscience, religion, and to information (Articles 12, 13, 14 and 17) – important prerequisites of civil society. The content of the publication fills a research gap in normative and political science.

The study uses the institutional-legal method of analyzing normative acts and the role of the media and the state. Starting from international law, through sources in the Polish system, to the final conclusions – an attempt was made to answer the questions: Are children's rights to freedom of expression and information sufficiently protected? What media and institutional mechanisms are conducive to children's civic education in Poland? The application of legislation on the legal status of children in everyday practice – is a challenge and at the same time an obligation for educational policy makers in Poland.

Keywords: Convention on the rights of the child, right to information and expression, media, civil society, state.

1. Wprowadzenie

Współczesne materiały informacyjne kształtowały się wraz z rozwojem technologicznym mediów, co skorelowane jest z umiejętnościami technologicznymi młodego pokolenia w pozyskiwaniu i przetwarzaniu informacji. Do wprowadzenia formalnych zmian w redagowaniu serwisów informacyjnych i gazet, przyczyniła się działalność agencji prasowych drugiej połowy XIX wieku. Informacje musiały odpowiadać wszystkim (liberalna koncepcja prasy)¹. Na konieczność zwięzłego opisu faktów wpływały koszty transmisji informacji. Opłaty telegraficzne zmuszały agencje i wydawnictwa do eliminowania zbędnych interpretacji i komentarzy. Informacja krótka, zwięzła, pozbawiona określników była tańsza, a więc łatwiejsza do sprzedaży. Sposób przekazywania informacji przez agencje wpłynął bezpośrednio na zasady redagowania gazet. Współcześnie następuje powrót do pierwotnych kanonów dziennikarstwa opartych na zwięzłości i skrótowości; a nadmiar informacji, często o zabarwieniu

¹ J. Keane, *Media i demokracja*, Aneks, Londyn 1992, s. 27 – 30.

emocjonalnym powoduje, iż młody odbiorca w zasadzie bezkrytycznie przyjmuje dostępne treści, często utożsamiając ich zawartość z atrakcyjną formą.

Przemiany kulturowe będące następstwem nowych technik przekazu, które dają powszechniejszy dostęp do informacji i większej ich liczby – stały się przedmiotem licznych badań². Na ich podstawie dowiedziono np. że dokonują się zmiany w sposobie percepcji informacji, co szczególnie dotyczy młodego pokolenia. Umysł każdego odbiorcy dokonuje charakterystycznej tylko dla siebie filtracji. Coraz więcej osób posiada niespójny, rozczłonkowany i płynny obraz rzeczywistości.

Brakuje badań o charakterze normatywnym – dotyczących roli i odpowiedzialności państwa oraz mediów, w rozwoju i wychowaniu obywatelskim dzieci. Interesujące są pytania badawcze: Czy są wystarczająco chronione przysługujące dzieciom prawa do wolności słowa i do informacji? Jakie mechanizmy medialne i instytucjonalne sprzyjają wychowaniu obywatelskiemu dzieci w Polsce? W niniejszym opracowaniu zastosowano metodę dogmatyczno-prawną polegającą na analizie aktów normatywnych (norm międzynarodowych i krajowych) oraz roli mediów i instytucji państwa odpowiedzialnych za ochronę praw dziecka – celem zdiagnozowania skuteczności ochrony praw dzieci do wolności wypowiedzi i informacji.

Zasadniczym przedmiotem rozważań jest analiza Konwencji o prawach dziecka w zakresie jego uczestnictwa w życiu społecznym, w kontekście przysługujących mu praw do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym, do swobodnej wypowiedzi, do swobody myśli, sumienia i wyznania oraz do informacji (art. 12, 13, 14 i 17 Konwencji; dalej „Konwencja”)³. Niniejsza analiza swoim zakresem podmiotowym obejmuje dzieci w rozumieniu Konwencji, co spowodowane jest szczególną pozycją prawną i społeczną dzieci (do 18 roku życia), zwłaszcza tych pochodzących z grup dotkniętych bezrobociem, ubóstwem czy utrudnionym dostępem do edukacji. Obszar analizowany jest przez pryzmat praw dzieci do wartościowych informacji, dla których kategoria wolności słowa i jej

² Pierwszą analizę indywidualnej podatności użytkowników mediów społecznościowych na *fake newsy* – perspektywa polska, przeprowadzili badacze Klaudia Rosińska i Paweł Brzóska, publikując w „Studiach Medioznawczych” 2020, tom 21, nr 3 (82), s. 661–688. Zdiagnozowana przez nich hipoteza, że wysoki poziom myślenia analitycznego wpływa pozytywnie na umiejętność rozróżniania *fake newsów* od wiadomości prawdziwych – stanowi podwaliny do dalszych analiz medioznawczych i politologicznych.

³ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r., (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526, dalej „Konwencja”).

granic szczególnie w sferze Internetu, ma szczególny wymiar. Edukacja obywatelska i kształtowanie własnej tożsamości, a także edukacja medialna – stają się coraz istotniejsze dla zapewnienia dziecku wychowania w poczuciu bezpieczeństwa i odpowiedzialności. Prawo do tożsamości jest zagadnieniem istotnym dla zapewnienia prawidłowego rozwoju psychofizycznego jednostki w społeczeństwie obywatelskim. Treść publikacji wypełnia lukę badawczą w zakresie normatywnym oraz politologicznym, gdyż brak w literaturze opracowań na ten temat.

W kontekście rozwoju systemów informatycznych i technologii cyfrowej – wyraźną tendencją obecnego etapu rozwoju światowej gospodarki i mediów jest globalizacja⁴. Na całym świecie występują te same albo bardzo podobne wiadomości i produkty rozrywkowe. Globalizacja jest w istocie procesem traktowania świata jako jednego rynku⁵. Towarzyszy jej konwergencja, która jakkolwiek rozmaicie bywa rozumiana, w najbardziej ogólnym sensie oznacza stopniowe ujednolicanie się technologii mediów, telekomunikacji i informatyki dzięki wspólnej płaszczyźnie cyfrowej⁶. Zdecydowany skok możliwości technicznych zapoczątkował nowe sposoby komunikowania się grup i jednostek oraz – zdaniem Z. Baumana – nowy podział władzy, suwerenności i wolności działania⁷. Logika rynku i komercyjny charakter produkcji medialnej oznaczają standaryzację wartości kulturowych i poszczególnych formatów, adresowaną do młodych odbiorców, bardziej podatnych i otwartych na nowe treści, tym samym szczególnie narażonych na wpływy marketingowe w formie internetowego przekazu. W rozwoju młodego pokolenia unifikacja treści medialnych (ograniczone spektrum poglądów i idei), skutkować może ograniczonymi możliwościami otwartej polemiki w obronie uznawanych wartości, czy postaw⁸.

Specyfika nowych mediów umożliwia publikowanie komentarzy lub tekstów każdemu, z zachowaniem pozornej anonimowości. W czasach zalewu informacji, fake newsów i dezinformacji jeszcze ważniejsze staje się zagwarantowanie skutecznego dostępu do informacji wartościowych osobom małoletnim. Zarówno dostępu do informacji, o które pytają czy poszukują, ale też tych, które będą wspierały rozwój świadomych swoich

⁴ B. Jung, *Globalizacja mediów – stary problem w nowej formie?*, [w:] J. Osiński (red.) *Globalna gospodarka – lokalne społeczeństwa*, Warszawa 2001, s. 175.

⁵ T. Kowalski, B. Jung, *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Warszawa 2006, s. 18.

⁶ Kowalski, B. Jung, *Media na rynku...*, s. 47.

⁷ Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000, s. 84.

⁸ K. Williams, *Media w Europie*, Warszawa 2008, s. 38.

praw i wolności obywateli. Podejmowane działania mają służyć takiemu ukształtowaniu rzeczywistości prawnej i społecznej, która uwzględnia konieczność szczególnego traktowania dzieci z uwagi na ich niedojrzałość psychiczną i fizyczną oraz odpowiedniego przygotowania ich do życia w społeczeństwie. W powyższym kontekście, poszczególne prawa dzieci zostały wyszczególnione z uwzględnieniem cech społeczeństwa obywatelskiego (prawa do informacji i wypowiedzi), w zakresie praw podstawowych.

2. Pojęcie praw dziecka

Kształtowanie się regulacji prawnych z zakresu ochrony praw człowieka, a tym samym praw dziecka było procesem długotrwałym. Pojęcie praw człowieka po raz pierwszy pojawiło się w XVIII wieku⁹, natomiast jego obecne rozumienie zawdzięczamy rozwiązaniom przyjętym w systemie ONZ. Prawa człowieka są różnie definiowane, ich istotę umiejętnie ujął W. Osiatyński: „prawa człowieka to powszechne prawa moralne o charakterze podstawowym przynależne każdej jednostce w jej kontaktach z państwem”¹⁰. Zakres realizacji praw człowieka oraz stworzenie gwarancji ich przestrzegania jest jednym z istotnych warunków demokratycznego państwa prawa. Szczególna jest rola państwa wobec zjawiska kolizji czy konkurencyjności praw¹¹ oraz potrzeby wyważenia i rozstrzygnięcia, któremu z dóbr nadać większą wagę (prymat), biorąc pod uwagę perspektywę konkretnej osoby, jak również całego społeczeństwa i państwa.

W Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przyjęto, że dzieci mają prawo do szczególnej troski i opieki oraz pomocy. Znaczącym rozwinięciem tej zasady jest Konwencja o prawach dziecka, nad którą prace zainicjowano w 1978 r.¹² W preambule wskazano, że „dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia”, a także podkreślono wartości związane poszanowaniem tradycji i kultury każdego narodu oraz ich znaczenie dla rozwoju dziecka. Przy tworzeniu

⁹ T. Jurczyk, *Geneza rozwoju praw człowieka*, „Homines Hominibus” 2009, nr 1(5), s. 1.

¹⁰ W. Osiatyński, *Wprowadzenie do praw człowieka*, <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads> [dostęp: 13 czerwca 2025 r.].

¹¹ S.L. Stadniczenko, *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka*, [w:] S.L. Stadniczenko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Warszawa 2015, s. 44.

¹² E. Czyż, *Prawa dziecka*, Warszawa 2002, s. 11.

systemu ochrony praw dziecka kierowano się między innymi zasadami dobra dziecka, równości, poszanowania praw i odpowiedzialności rodziców za rozwój i wychowanie dziecka oraz zasadą pomocy państwa¹³. Podkreślano, iż dziecko powinno być w pełni przygotowane do życia w społeczeństwie jako indywidualnie ukształtowana jednostka.

W rozumieniu art. 1 Konwencji „dziecko oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”¹⁴. Zatem podstawowym kryterium odróżniającym dzieci od osób dorosłych jest przekroczenie pewnego wieku. Polski ustawodawca doprecyzował tę definicję w art. 2 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka: „dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności, czyli do dnia ukończenia 18. roku życia”¹⁵. Definicję tę uzupełnić należy o art. 10 § 1 i 2 k.c.¹⁶ zgodnie z którymi pełnoletnim jest ten, kto ukończył lat 18 lub przed ukończeniem lat 18 zawarł małżeństwo. W niektórych krajach wyróżnia się inne kryteria wyznaczające okres dzieciństwa. Wśród nich najczęściej wskazuje się na osiągnięcie dojrzałości płciowej, podjęcie pracy, ukończenie edukacji bądź wstąpienie w związek małżeński¹⁷. Odwołując się do preambuły Konwencji, ustanowiony przez nią status dziecka opiera się na poniższych założeniach: Dziecko jest samodzielnym podmiotem, wymagającym szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej; wymaga poszanowania jego godności, tożsamości i prywatności; rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania; państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać ją w przynależnych jej funkcjach, w tym społecznych¹⁸.

Instrumentarium prawne pozwalające chronić prawa dziecka w sieci nie jest doskonałe. Pozwala jednak w wielu przypadkach skutecznie zabezpieczyć jego interes. Obowiązująca w Polsce Konstytucja¹⁹, która uznaje „dobro dziecka” za samoistną wartość konstytucyjną, nakazuje organom władzy publicznej ochronę dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (art. 72 ust. 1). Zapewnia wszystkim podmiotom, w tym także małoletnim, ochronę wolności w aspekcie

¹³ S.L. Stadniczenko, *Prawa dziecka częścią składową...*, s. 45.

¹⁴ Konwencja o prawach dziecka..., art. 1.

¹⁵ Ustawa z 6 stycznia 2000 r. – O Rzeczniku Praw Dziecka, (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2086 z późn. zm.).

¹⁶ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r., poz. 1145).

¹⁷ S.L. Stadniczenko, *Prawa dziecka częścią składową...* s. 51.

¹⁸ Konwencja o prawach dziecka..., preambuła; S.L. Stadniczenko, *Prawa dziecka częścią składową...*, s. 46.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

pozytywnym oraz negatywnym (art. 31 ust. 1 i 2 Konstytucji), a także prywatności (art. 47–51 Konstytucji).

Niezależnie od wpływu rodziny, szkoły, rówieśników, czy roli państwa w rozwoju dziecka, aby jego podmiotowość stała się faktem, niezbędne jest wypracowanie przez nie samoświadomości i wyposażenie go w uprawnienia gwarantujące poznanie własnej tożsamości²⁰. Prawo do tożsamości jest zagadnieniem istotnym dla zapewnienia prawidłowego rozwoju psychofizycznego. Zgodnie z art. 8 Konwencji: „Państwa-strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych [...]”. W nauce prawa wskazuje się, że na pojęcie tożsamości składa się także prawo do wiedzy o własnym pochodzeniu genetycznym i biologicznym²¹, czy prawo do poznania i zachowania tożsamości religijnej.

Prawo do poznania własnej tożsamości związane jest z ochroną ściśle osobistego interesu w poznaniu i rozumieniu swojej osoby²²; na gruncie prawnym jest nierozzerwalnie związane z uznaniem podmiotowości prawnej jednostki. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich²³ w art. 16 wskazuje, że „każdy ma prawo, żeby wszędzie uznano jego podmiotowość prawną”. Współcześnie uznaje się, że prawo do podmiotowości prawnej jest stałym atrybutem jednostki, stanowi niezbędny element godności człowieka oraz ma charakter prawno-naturalny²⁴. Podmiotowość w nauce rozumiana bywa zarówno jako byt normatywny, jak również jako kategoria etyczna bądź społeczna. Uznanie podmiotowości prawnej jednostki jest immanentnym warunkiem wszystkich innych praw i godności jej przysługujących²⁵.

²⁰ Przez tożsamość rozumie się wizję osoby, jaką człowiek posiada: właściwość wyglądu, psychiki i zachowania się z punktu widzenia określenia własnej odrębności od innych osób. Częściami składowymi poczucia tożsamości jest poczucie przynależności i poczucie odrębności.

²¹ E. Czyż, J. Szymańczak, *Prawa dziecka w rodzinie*, [w:] *Wokół praw dziecka*, Warszawa 1993, s. 5.

²² L. Bosek, *Prawo osobiste do poznania własnej tożsamości biologicznej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2008, nr 3, s. 948.

²³ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork 19 grudnia 1966 r., (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), dalej „MPPiO”.

²⁴ W. Sobczak, *Komentarz do art. 16 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*, [w:] R. Wieruszewski (red.) *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 358.

²⁵ W. Sobczak, *Komentarz do art. 16 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich...*, s. 364.

3. Uczestnictwo w życiu społecznym – wyjaśnienie pojęć

Obszar uczestnictwa dzieci w życiu społecznym analizowany jest przez pryzmat praw dzieci do wartościowych informacji i materiałów, dla których kategoria wolności słowa i jej granic szczególnie w sferze Internetu, ma szczególny wymiar. W przestrzeni medialnej fundamentem wszystkich wolności jest wolność słowa jako podstawowe prawo człowieka. Wolność słowa to wolność informacji i wyrażania swych poglądów. Wolność słowa ograniczana bywa w imię dobra społecznego. Służą temu systemy nakazów i zakazów (normy prawne i moralne) oraz instytucje społeczne (państwo), jako zewnętrzne formy presji i represji wobec woli jednostki. Niewątpliwie rodowodu tego pojęcia należy szukać w koncepcji wolności myśli. Jest to pojęcie nadrzędne, z którego wypływa wolność przekonań²⁶. Istotnymi składnikami tej wolności są prawa do wyrażania poglądów politycznych, kultywowania tradycji narodowych i wyznawania religii²⁷. Wolność przekonań wymaga wolności wypowiedzi, w tym sensie, że wolność myśli i przekonań mogą znaleźć uzewnętrznienie tylko w przypadku istnienia wolności wypowiedzi. Wolność wypowiedzi to pojęcie szersze od pojęcia wolności słowa, oznacza każdą prezentację poglądów, każde ich uzewnętrznienie w sposób widoczny dla innych (słowem, gestem, obrazem itp.).

Opinia publiczna (fundamentalna dla otwartego społeczeństwa obywatelskiego) jest pojęciem złożonym i wieloznacznym. Mając na uwadze różne podejścia F.H. Alloport stworzył zestawienie, obejmujące powtarzające się u większości badaczy cechy charakteryzujące opinię publiczną; jest rodzajem zachowania prowadzącego do werbalizacji zachowań wielu ludzi, a głównymi czynnikami ją kształtującymi są wiedza oraz kontakty społeczne²⁸. W wyniku aktywności opinii publicznej ludzie ją tworzący są gotowi do działania lub podejmują działania wyrażające ich poparcie lub dezaprobatę w stosunku do określonego tematu, które mogą prowadzić do trwałych implikacji w życiu publicznym.

Kluczowymi dla społeczeństwa obywatelskiego (jako przestrzeni sfery publicznej) jest wpływanie na sprawy publiczne za pomocą demokratycznych procedur i rozwiązywanie istotnych problemów społecznych

²⁶ J. Sobczak, *Ustawa prawo prasowe*, Warszawa 1999, s. 19.

²⁷ G. Lech, *Europejskie standardy wolności wypowiedzi a polskie prawo karte*, Warszawa 1993, „Państwo i Prawo”, nr 3, s. 11–12.

²⁸ E. Młyniec, *Opinia publiczna. Wstęp do teorii*, Poznań 2002, s. 21.

na zasadzie współdziałania²⁹. Społeczeństwo obywatelskie definiowane bywa – jako sieć dobrowolnych ruchów, stowarzyszeń bądź ugrupowań, które mają zdolność do współpracy, samoorganizacji, samopomocy i działania na rzecz dobra wspólnego³⁰. To przestrzeń obywatelska zajmująca miejsce pośrednie między władzą państwową a sektorem prywatnym; uwidacznia się także w sytuacji funkcjonowania społeczeństwa jako wspólnoty politycznej, dzielącej podobny system norm i wartości, których podstawą działania są solidarność, zaufanie, kooperacja, dialog i konsensus. Jego istotą jest wielokanałowe komunikowanie się obywateli i współdziałanie.

W rozwoju historycznym społeczeństwo obywatelskie było ściśle związane z ewolucją mediów – najpierw prasy, potem radia, telewizji, a aktualnie Internetu – jako źródeł informacji oraz czynnik kształtowania opinii publicznej i nastrojów społecznych. Wraz z przejściem od tradycyjnych i bezpośrednich form komunikacji do komunikacji cyfrowej zmienił się zakres zaangażowania społeczno-politycznego, w szczególności młodych internautów. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w oparciu o nowoczesne technologie umożliwiające pozyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie, przechowywanie i dystrybucję informacji – prowadzi do społeczeństwa informacyjnego, z udziałem młodego pokolenia. W takich społeczeństwach informacja stanowi podstawę działania gospodarki, a wraz z wiedzą stają się źródłem strategii rozwoju państw.

4. Prawo dziecka do informacji i do wypowiedzi

W odniesieniu do prawa do informacji – najstarszym dokumentem ONZ jest rezolucja Nr 59/I uchwalona na pierwszej sesji ONZ 14 grudnia 1946 r. Uregulowano w niej zagadnienie prawa do otrzymywania, przekazywania i publikowania wiadomości we wszystkich miejscach i bez przeszkód. Chronologicznie drugim dokumentem w systemie ONZ była Deklaracja z 10 grudnia 1948 r., która stanowi podstawę systemu ochrony praw człowieka w ramach ONZ. Kwestia prawa do informacji i wolności słowa została uregulowana w art. 19: „Każdy człowiek ma prawo do wolności poglądów i swobodnego ich wyrażania; prawo

²⁹ K. Wolny-Zmorzyński, K. Doktorowicz, P. Planeta, R. Filas, *Leksykon terminów medialnych*, M-Z, Toruń 2024, s. 368.

³⁰ K. Wolny-Zmorzyński, K. Doktorowicz, P. Planeta, R. Filas, *Leksykon terminów...*, s. 368.

to obejmuje swobodę posiadania niezależnych poglądów, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i idei wszelkimi środkami, bez względu na granice”³¹.

Prawne regulacje w zakresie praw podstawowych oraz dostępu do informacji publicznej znalazły również odzwierciedlenie w systemie prawnym Rady Europy, a podstawowym dokumentem regulującym te zagadnienia jest uchwalona w dniu 4 listopada 1950 r. Europejska Konwencja Praw Człowieka³². Jest to międzynarodowy traktat mający na celu ochronę praw człowieka i podstawowych wolności w Europie; ustanawiający specyficzne – jak na stosunki międzynarodowe – obowiązki państw-stron. Fundamentem przyjętej procedury stała się instytucja skargi indywidualnej przysługującej jednostkom pokrzywdzonym przeciwko państwu, którego organy naruszyły konkretne prawo człowieka objęte zakresem przedmiotowym Europejskiej Konwencji (EKPC)³³.

Jednak kluczowe z punktu widzenia niniejszego opracowania są prawa dziecka ujęte w Konwencji o prawach dziecka i związane z jego uczestnictwem w życiu społecznym: prawo do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym (art. 12 Konwencji), prawo do swobodnej wypowiedzi (art. 13 Konwencji), prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania (art. 14 Konwencji) i prawo do informacji (art. 17 Konwencji).

5. Prawo dziecka do swobodnej wypowiedzi

Konwencja o prawach dziecka w art.13 umożliwia dzieciom dostęp do informacji i prawo do swobodnej wypowiedzi. Art. 13 ust. 1 stanowi:

Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice [...] według wyboru dziecka. Art. 13 ust. 2: Wykonywanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:

³¹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy York, 16 grudnia 1966, (Dz. U. z 1977r., nr 38, poz.167 i 168, art.19), dalej: „MPPOiP”.

³² Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjęta 4 listopada 1950 r., ratyfikowana przez RP 19 stycznia 1993 roku, (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, dalej: Europejska Konwencja Praw Człowieka albo „EKPC”).

³³ W ślad za Konwencją europejską (EKPC) skarga indywidualna trafiła do systemu Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r.

- a) dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo
- b) do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej.

W aktach prawa międzynarodowego ratyfikowanych przez Polskę wolność słowa określana jest jako prawo do swobodnego wyrażania opinii (art.19 MPPOiP, art.10 EKPC)³⁴. Standardy te należą do najważniejszych instytucji prawnych z zakresu ochrony praw człowieka i obywatela³⁵.

Podobne gwarancje prawa dostępu do informacji publicznej znajdziemy na poziomie krajowym w art. 61 Konstytucji RP³⁶ oraz ustawie o dostępie do informacji publicznej³⁷, będącej uszczegółowieniem konstytucyjnego uprawnienia. Wskazuje ona w art. 2 ust. 1, iż każdemu przysługuje prawo dostępu do informacji publicznej³⁸. Ponadto (w kontekście szczególnej troski o przyszłość) dzieci mają również prawo do uzyskania informacji o środowisku, co wynika z art. 74 Konstytucji.

W kontekście prawa do informacji Konstytucja RP w art. 61 określa:

Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych [...]. Ograniczenie tego prawa może nastąpić wyłącznie ze względu na określoną w ustawach ochronę wolności i praw innych osób i podmiotów gospodarczych oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa³⁹.

Konsekwencją powyższej regulacji jest prawo do informacji publicznej uregulowane treścią art. 1 ustawy⁴⁰. Ustawodawca usankcjonował zarówno definicję informacji publicznej, wskazując, iż jest to „każda informacja w sprawach publicznych”, jak i procedurę uprawniającą do uzyskania dostępu do tej informacji, także podstawy prawne odmowy. A katalog przesłanek odmownych jest szeroki (art. 5), co stanowi znaczące

³⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy York, 16 grudnia 1966, (Dz. U. z 1977r. Nr 38, poz.167 i 168, art.19); Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, art.10; B. Gronkowska, T. Jasunowicz, C. Milk, *Prawa Człowieka, Dokumenty międzynarodowe*, Toruń 1993, s. 52, s. 180.

³⁵ K. Sójka-Zielińska, *Drogi i bezdroża prawa. Szkice z dziejów kultury prawnej Europy*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2000, s. 88.

³⁶ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

³⁷ Ustawa z 6 września 2001 r. – O dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 902, art.1).

³⁸ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2012, s. 111.

³⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej..., art. 61, ust. 1 i 2.

⁴⁰ Ustawa z 6 września 2001 r. – O dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 902, art.1).

ograniczenie w dostępie do tej informacji. Podobnie jak w przypadku ograniczeń wolności zdobywania informacji, w zakresie ich rozpowszechniania istnieje wiele ograniczeń. Głównie mają one na celu ochronę dóbr ustawowo chronionych, w szczególności względy bezpieczeństwa państwa, czy tajemnice ustawowo chronione. W kontekście dokonywanej analizy szczególne znaczenie mają ograniczenia rozpowszechniania informacji zawarte w Konstytucji RP (art. 35, 53), gdzie zabrania się szerzenia nienawiści lub pogardy, wywoływania waśni albo poniżania człowieka ze względu na różnice narodowości, rasy lub wyznania. Koresponduje to z art. 20 ust. 2 MPPOiP, który zakazuje nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, a tym samym wszelkich form dyskryminacji⁴¹, a także art. 194 i 196 k.k. W polskim prawie karnym zabronione jest publiczne lżenie, wyszydzanie lub poniżanie narodu polskiego, ustroju lub naczelnych organów, pochwalanie faszyzmu, totalitaryzmu lub jakiegokolwiek jego odmiany, publiczne nawoływanie do waśni na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych⁴².

Dzieci jako uczestnicy życia społecznego, szczególnie w kontekście art. 13 Konwencji, w tym pozyskiwania i rozpowszechniania informacji w mediach społecznościowych, są szczególnymi adresatami i czasem ofiarami różnego typu przestępstw w Internecie (np. patostreaming, cyberbulling, sharenting); stają się świadkami lub ofiarami hejtu online, stalkingowego zachowania lub szerzenia fałszywych informacji. Pomimo licznych zagrożeń w sieci, wolność komunikowania umożliwia edukację i rozwój. Chodzi o możliwość samodzielnego poszukiwania informacji, danych i wiedzy, jak również ich dalszego udostępniania⁴³.

Zasadniczo ustalenie granic dozwolonej wypowiedzi w sieci, jest niezwykle złożone. Dzieci, jako użytkownicy platform internetowych często posługują się nieformalnym językiem, ich komunikaty są rozpowszechniane inaczej niż w mediach, a skutki przekroczenia granic bywają dalek idące. Znaczenia nabiera tu odpowiednie ukształtowanie procedur kontrolnych (także kontroli rodzicielskiej), pozwalających na ocenę poziomu zagrożenia, czy legalności danej wypowiedzi.

⁴¹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy York, 16 XII 1966, (Dz. U. z 1977r., nr 38, poz. 167 i 168, art. 20 ust. 2).

⁴² Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r., poz.383, t.j., art. 257 i 261).

⁴³ H. Suchocka, Ł. Szoszkiewicz, *Prawa dziecka w środowisku cyfrowym – istniejące wyzwania i próby regulacji*, Poznań 2020, s. 41-55; A. Borkowska, *Uczeń w cyfrowym świecie. Jak projektować działania profilaktyczne w szkole i przedszkolu*, Warszawa 2023.

6. Prawo dziecka do bycia wysłuchanym

W komentarzu z 2009 roku do Konwencji o prawach dziecka wskazano, że na art. 13 należy patrzeć w kontekście art. 12 Konwencji. Zapewnia on każdemu dziecku, zdolnemu do formułowania swych własnych poglądów, prawo do ich swobodnego wyrażania we wszystkich sprawach, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku i dojrzałości dziecka oraz stanowi, że dziecko posiada prawo do bycia wysłuchanym w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, które go dotyczy, co zostało wzmocnione pośrednictwem przedstawiciela lub odpowiedniego organu.

Prawo dziecka do bycia wysłuchanym stanowi także jedną z fundamentalnych wartości konstytucyjnych (art. 72 ust. 3 Konstytucji RP), co było przedmiotem wielu opracowań⁴⁴, a dopełnieniem jest prawo do wyrażania własnych poglądów i występowania we własnych sprawach (art. 54 Konstytucji RP). Należy zważyć, iż prawa dziecka do wyrażania własnego zdania są jednymi z tych praw, które często są ignorowane lub marginalizowane przez dorosłych – zarówno w rodzinach, jak i w instytucjach takich jak szkoły czy sądy. Dzieci, które chciałyby wyrazić swoje zdanie, często spotykają się z brakiem zrozumienia lub są zniechęcane do tego przez dorosłych. Taka sytuacja może prowadzić do poczucia marginalizacji i braku zaufania do dorosłych, co w dłuższej perspektywie ma negatywny wpływ na rozwój emocjonalny dziecka oraz trudności w relacjach społecznych w przyszłości.

7. Prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania

Respektowanie przez państwo prawa dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania (art. 14 Konwencji) nakłada na państwo, rodziców lub w odpowiednich przypadkach opiekunów prawnych, obowiązek odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się jego zdolnościami. Dopuszczalne ograniczenia

⁴⁴ M. Brzozowska-Brywczyńska, *Ryba, która ma głos. Prawo dziecka do partycypacji*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2017/16, z. 2, s. 45-64; J. Zajączkowska, *Głos dziecka na wokandzie - o instytucji wysłuchania małoletniego*, „Palestra” 2013, nr 7-8, s. 63; A. Gadomska-Radel, *Przesłuchanie dziecka w polskim procesie karnym w świetle standardów europejskich*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, z.15., s. 191-192; O. Łachacz, J. Markiewicz-Stawny, A. Tymińska, *Małoletni cudzoziemcy poszukujący ochrony międzynarodowej w Polsce oraz ich prawa w standardach międzynarodowych, prawie karnym i praktyce polskich władz (2018-2023). Wnioski z badań i rekomendacje*, Warszawa 2024.

swobody wyznawanej religii lub przekonań powinny wynikać jedynie z norm prawnych, czy konieczności ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.

Konstytucja RP w art. 48, przyznając rodzicom prawo do wychowywania dziecka zgodnie ze swoimi przekonaniami, wskazuje jednocześnie, że rodzice powinni uwzględniać wolność sumienia, wyznania i przekonań dziecka – czyli nakłada na rodziców obowiązek nienaruszania sfery prawnej możliwości postępowania i sfery religijnej dziecka, jako podmiotu prawa.

Dziecko, pozostające pod władzą rodzicielską rodziców⁴⁵, winne jest rodzicom posłuszeństwo (art. 95 § 2 k.r.o.)⁴⁶, a w sprawach, gdzie może decydować samodzielnie powinno brać pod uwagę ich opinie i zalecenia. W sprawach dotyczących sumienia, myśli, przeżyć duchowych czy religijnych, rodzice powinni ostrożnie stosować narzędzia władzy rodzicielskiej, skłaniając się do respektowania głosu dziecka w tak ważnej dla niego sprawie.

Powyższe regulacje, przyznając dziecku wolność religijną, nie wskazują jednakże w jaki sposób oceniać, czy stopień rozwoju dziecka (jego stopień dojrzałości, wg k.r.o.) jest już wystarczający, aby mogło samo decydować w aspekcie wyborów duchowych czy światopoglądowych. Brak doprecyzowania sprawia, że to nadal od oceny rodziców (i od ich postawy) zależy stopień realizacji prawa dziecka do swobody sumienia i wyznania⁴⁷.

8. Prawo do dobrej informacji

W art.17 Konwencji o prawach dziecka podkreśla ważną rolę mediów w dostarczaniu informacji dzieciom. Zasadniczo państwo ma zapewnić:

„aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie

⁴⁵ I. Lach, *Dziecko jako podmiot wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2016, s. 44.

⁴⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2025 r., poz. 897, t. j., art. 95 § 2).

⁴⁷ A. Jakuszewicz, *Prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami a wolność sumienia i religii dzieci w Konstytucji RP oraz w Konwencji o Prawach Dziecka*, „Studia z zakresu prawa, administracji i zarządzania UKW” 2013, t. 3, s.124-125.

do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym, moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne”⁴⁸.

Rolą państwa jest zachęcanie mediów do rozpowszechniania informacji i materiałów korzystnych dla dziecka w wymiarze społecznym oraz kulturalnym; uwzględniania potrzeb językowych dzieci należących do mniejszości narodowych oraz ochrony dzieci przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra. Dzieci rozwijając się i dorastając, mają prawo do otrzymywania informacji ukierunkowanych na rozwijanie ich osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych, szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód, szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju w którym mieszka, z którego pochodzi i dla innych kultur⁴⁹. Ukierunkowanie dziecka poprzez media i naukę oraz przygotowanie do odpowiedzialnego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju i tolerancji, a także rozwijanie poszanowania środowiska naturalnego – stanowią kanon zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych.

Jak stwierdzono wyżej, gwarancje prawa dostępu do informacji publicznej znajdziemy na poziomie krajowym w art. 61 Konstytucji RP⁵⁰ oraz ustawie o dostępie do informacji publicznej, będącej uszczegółowieniem konstytucyjnego uprawnienia⁵¹. W myśl normatywnych regulacji Konwencji do wartościowych ofert medialnych mógłby należeć program, przygotowywany przez telewizję publiczną z uwzględnieniem powyższych standardów, z którego dzieci mogłyby się dowiedzieć o bieżących wydarzeniach z kraju i ze świata; umożliwiające rozwijanie krytycznego myślenia.

W literaturze wyróżniane są najważniejsze cechy charakteryzujące język mediów popularnych: proste i krótkie zdania; upowszechnienie kiczu językowego; przewaga słownictwa znanego, konkretnego (unikanie terminów trudnych i obcych, szczegółów); logiczna konstrukcja zdań (unikanie wieloznaczności); zaokrąglanie liczb i danych statystycznych⁵²; epatowanie wulgaryzmami i dosadnymi wyrażeniami. Szokowanie w intencji nadawcy, jest swoistym językowym przywilejem młodych, dla

⁴⁸ Konwencja o prawach dziecka..., art. 17.

⁴⁹ Konwencja o prawach dziecka..., art. 29.

⁵⁰ Konstytucja RP ..., (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

⁵¹ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2012, s. 111.

⁵² M. Mrozowski, *Media masowe, władza, rozrywka i biznes*, Warszawa 2001, s. 309–310.

których przekraczanie tabu językowego czy obyczajowego wydaje się miarą swoistej odwagi i profesjonalizmu⁵³; manipulacja językowa⁵⁴.

Zasadniczo młody odbiorca (a w zasadzie każdy odbiorca) ma prawo oczekiwać spełnienia standardowych wymagań co do jakości informacji:

Media powinny dostarczać pełnego zakresu adekwatnych wiadomości i informacji dodatkowych na temat wydarzeń w społeczeństwie i na świecie. Informacja powinna być obiektywna, czyli dokładna, uczciwa, wystarczająco pełna i wierna rzeczywistości oraz rzetelna, to jest sprawdzalna i oddzielająca fakty od opinii. Informacja powinna być zrównoważona i uczciwa (bezsronna), przedstawiając w miarę możliwości alternatywne perspektywy i interpretacje w nie sensacyjny, a bezstronny sposób⁵⁵.

Generalnie rzecz ujmując – zasadniczym kierunkiem zmian zachodzących w zdominowanych przez elektronikę mediów jest mozaikowość przekazu i dominacja obrazu nad słowem. Problem młodego odbiorcy polega na jego braku doświadczenia w odbiorze treści i obrazów, braku znajomości innych punktów odniesienia. Wówczas rosnący negatywizm w przekazywaniu informacji jest skuteczny.

Analizowane zmiany jakościowe – uwarunkowane są presją ekonomiczną. Liczne przykłady obniżenia jakości są bezpośrednim efektem komercjalizacji, będącej skutkiem globalizacji. Powyższe rozważania składają się do konkluzji, iż niezbędnym warunkiem odgrywania aktywnej roli przez społeczeństwo w demokracji, jest powszechny dostęp odbiorców mediów do instytucjonalnie zagwarantowanego forum, pozwalającego rozpowszechniać opinie i krytykować istniejącą władzę. A uczestnictwo młodego odbiorcy w debacie publicznej jest kluczowym miernikiem rozwoju społecznego, szczególnie w odniesieniu do dzieci pochodzących z grup dotkniętych bezrobociem, ubóstwem czy utrudnionym dostępem do edukacji.

⁵³ G. Majkowska, *O języku mediów*, [w:] Z. Bauer, E. Chudziński (red.), *Dziennikarstwo i świat mediów*, Kraków 2004, s. 235–236.

⁵⁴ J. Bralczyk, *Manipulacja językowa*, [w:] Z. Bauer, E. Chudziński (red.), *Dziennikarstwo i świat mediów*, Kraków 2004, s. 245–250.

⁵⁵ D. McQualil, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007, s. 211.

9. Rzeczywistość społeczna

W opublikowanym w styczniu 2022 r. raporcie ONZ o prawie do informacji podano, że 127 państw przyjęło ustawy lub inne akty prawne gwarantujące dostęp do informacji. Podkreślono, iż prawo dostępu do informacji jest zagwarantowane także w Konwencji o prawach dziecka (art.13). Skuteczna realizacja prawa dzieci do dostępu do informacji, zagwarantowanego w Konwencji, ma zasadnicze znaczenie dla korzystania przez dzieci z innych praw, natomiast rolą państwa jest wdrożenie odpowiednich rozwiązań, aby osoby małoletnie mogły je realizować.

W Polsce dziecko ma prawo zwrócić się z wnioskiem o udzielenie informacji publicznej w sposób odformalizowany (wystarczy niepodpisany e-mail lub czytelna korespondencja). Nie ma jednak danych dotyczących liczby wniosków składanych przez osoby małoletnie; można przyjąć, że część z nich jest rozpatrywana pozytywnie, na co wskazują przekazy medialne z udziałem młodych aktywistów, czy aktywność w sieci. Czasem w praktyce organ zwraca się z prośbą o podanie imienia, nazwiska, adresu i powołując się na informację przetworzoną, dodatkowo argumentując wiekiem – wydaje decyzję odmowną. Generalnie, w większości przypadków dzieci nie są w stanie samodzielnie dochodzić należnych im praw i domagać się od państwa ich realizacji. Konieczność udziału przedstawiciela ustawowego jako reprezentanta dziecka we wszelkich istotnych procedurach, oznacza kluczową rolę rodziców.

Ochrona praw dziecka stanowi niezbędną podstawę dla pełnego, harmonijnego rozwoju osobowości i potencjału dzieci. W 2024 r. Rzecznik Praw Dziecka podjął działania badawcze celem ochrony i realizacji prawa dziecka do bycia wysłuchanym (art. 72 ust. 3 Konstytucji), do wyrażania własnych poglądów i występowania we własnych sprawach (art. 54 Konstytucji, art. 12 Konwencji) i do swobodnej wypowiedzi (art. 13 Konwencji). Działania Rzecznika w tym zakresie dotyczyły tworzenia przestrzeni do aktywnego uczestnictwa i uwzględnienia perspektywy dzieci poprzez ich udział w konsultacjach dotyczących tematów oraz narzędzi badawczych oraz prowadzenia badań jakościowych i ilościowych z udziałem dzieci⁵⁶. Zespół Badawczy który wspierał Rzecznika Praw Dziecka zajmując się monitorowaniem sytuacji dzieci w Polsce oraz stanu

⁵⁶ Informacja o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2024 oraz uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 31 marca 2025 r., Druk nr 1162, s. 217.

przestrzegania ich praw poprzez systematyczny przegląd literatury⁵⁷, gromadzenie aktualnych danych statystycznych, prowadzenie badań własnych ilościowych i jakościowych z udziałem dzieci i dorosłych – opublikuje wyniki badań i analiz zrealizowanych w 2024 roku. Wyniki te będą pomocne w uzyskaniu danych na temat stanu świadomości prawnej nastolatków i rodziców oraz stanu przestrzegania praw dziecka w Polsce, ponadto będą cennymi rekomendacjami dla decydentów, instytucji oraz innych aktorów społecznych w obszarze przestrzegania praw dziecka.

10. Podsumowanie

Powyższa analiza praw dziecka do wyrażania swoich poglądów i bycia wysłuchanym, do swobodnej wypowiedzi, swobody myśli, sumienia i wyznania oraz do informacji, związanych z uczestnictwem w życiu społecznym, na podstawie Konwencji o prawach dziecka obrazuje, iż istnieje wiele zagadnień dotyczących praw dziecka jeszcze nie rozwiązanych. Udzielenie odpowiedzi na pytanie badawcze: Czy są wystarczająco chronione prawa dzieci do wolności słowa i informacji? – jest zagadnieniem złożonym, gdyż pomimo, iż wykładnia art. 13 i 17 Konwencji jest w zasadzie jednolita, to praktyczna realizacja tego prawa następuje na poziomie krajowym. Z analizy wyszczególnionych praw dziecka wynika, iż standardy rozumienia prawa do wolności słowa i do informacji (co do zasady) są chronione i przestrzegane w Polsce, co znajduje odzwierciedlenie także w przepisach Konstytucji RP i ustawy o dostępie do informacji publicznej, które starają się uwzględnić przepisy Konwencji o prawach dziecka i orzecznictwo. Zasadniczo, w praktyce istnieje konieczność budowania kompetencji cyfrowych (celem wzmocnienia ochrony jednostki) oraz zrównoważenia władzy rodzicielskiej z prawem dziecka do prywatności i rozwoju (wzmocnienia praw podmiotowych dziecka). Konieczne jest także uregulowanie podmiotów biznesowych w sieci, wobec przetwarzania danych osobowych dzieci i wpływanie na ich zachowania, poprzez kształtowanie ich preferencji konsumenckich.

Także odpowiedź na drugie pytanie badawcze: Jakie mechanizmy medialne i instytucjonalne sprzyjają wychowaniu obywatelskiemu dzieci

⁵⁷ Między innymi raport: Stowarzyszenie Polski Komitet Narodowy UNICEF, Prawa dziecka w Polsce 2024, Warszawa 2025.

w Polsce? – znajduje odzwierciedlenie w polskim systemie normatywnym, jego wykładni i stosowaniu. Przemiany kulturowe będące następstwem nowych technik przekazu, które dają powszechniejszy dostęp do informacji i większej ich liczby – skutkują zmianami w sposobie percepcji informacji, co szczególnie dotyczy młodego pokolenia. Kluczowa staje się rola i odpowiedzialność państwa za jakość informacji i treści adresowanych do dzieci oraz odpowiedzialnych społecznie mediów, w ich rozwoju i wychowaniu obywatelskim. Niewątpliwie, stosowanie przepisów dotyczących statusu prawnego dzieci w codziennej praktyce – stanowi wyzwanie i jednocześnie zobowiązanie dla decydentów polityki edukacyjnej w Polsce. Prawo dziecka do bycia wysłuchanym, do wypowiedzi i dobrej (wartościowej) informacji może nakładać na państwo obowiązek dokonania zmiany ustawodawstwa w celu wprowadzenia mechanizmów zapewniających dzieciom dostęp do odpowiednich dla wieku informacji, odpowiedniego wsparcia (jeśli to konieczne, do uzyskania informacji), a także możliwość ewentualnej skargi i zadośćuczynienia.

Media społecznościowe stanowią potężne narzędzie komunikacji, ale jednocześnie niosą ze sobą znaczące zagrożenia i ryzyka prawne. Prawo karne dotyczące mediów społecznościowych jest ważnym narzędziem ochrony godności, prywatności i praw innych osób. Uniknięcie konsekwencji prawnych⁵⁸ – w kontekście świadomości swoich działań online dzieci i młodzieży – często bywa problematyczne, a istotną linią obrony jest treść Konwencji. Wiele złożonych kwestii związanych ze sferą Internetu – zagrażających psychice dzieci, będzie wymagało diagnozy, przedstawienia opinii i doświadczeń dzieci, nastolatków, rodziców⁵⁹ i nauczycieli i ich skonfrontowania z prawami gwarantowanymi przez Konwencję o prawach dziecka. Niezbędne będzie zrozumienie perspektywy dzieci, co da podstawę do dalszych działań mających na celu poprawę ich sytuacji w kluczowych obszarach komunikacji cyfrowej i zagrożeń w sieci.

⁵⁸ C. Kulesza, *Prawa dziecka pokrzywdzonego przestępstwem w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości w świetle standardów europejskich*, Warszawa 2024.

⁵⁹ Odpowiedzialność za błąd w nadzorze: Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 1 marca 2019 r. (sygn. akt IACa 663/18).

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997r., nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork 19 grudnia 1966 r., (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526)
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjęta 4 listopada 1950 r., ratyfikowana przez RP 19 stycznia 1993 roku, (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284)
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2025 r., poz. 897, t.j.)
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r., poz. 1145)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r., poz.383, t.j.)
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. – O Rzeczniku Praw Dziecka, (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2086 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. – O dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 112, poz.1198, art.1)
- Informacja o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2024 oraz uwagi o stanie przestrzegania praw dziecka w Polsce, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 31 marca 2025 r., Druk nr 1162, s. 217
- Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r., art.11 [w:] *Prawa i obowiązki obywateli. Wybór źródeł*, red. Z. Kędzia, Wrocław 1978

Literatura

- Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000
- Borkowska A., *Uczeń w cyfrowym świecie. Jak projektować działania profilaktyczne w szkole i przedszkolu*, Warszawa 2023
- Bosek L., *Prawo osobiste do poznania własnej tożsamości biologicznej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2008, nr 3
- Bralczyk J., *Manipulacja językowa*, [w:] Z. Bauer, E. Chudziński (red.), *Dziennikarstwo i świat mediów*, Universitas, Kraków 2004
- Brzozowska-Brywczyńska M., *Ryba, która ma głos. Prawo dziecka do partycypacji*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2017/16, z. 2
- Czyż E., *Prawa dziecka*, Warszawa 2002

- Czyż E., Szymańczak J., *Prawa dziecka w rodzinie*, [w:] *Wokół praw dziecka*, Warszawa 1993
- Gadomska-Radel A., *Przesłuchanie dziecka w polskim procesie karnym w świetle standardów europejskich*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, z. 15
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2012
- Gronkowska B., Jasunowicz T., Milk C., *Prawa Człowieka, Dokumenty międzynarodowe*, Toruń 1993
- Jakuszewicz A., *Prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami a wolność sumienia i religii dzieci w Konstytucji RP oraz w Konwencji o Prawach Dziecka*, „Studia z zakresu prawa, administracji i zarządzania UKW” 2013, t. 3
- Jung B., *Globalizacja mediów – stary problem w nowej formie?*, [w:] J. Osiński (red.) *Globalna gospodarka – lokalne społeczeństwa*, Warszawa 2001
- Jurczyk T., *Geneza rozwoju praw człowieka*, „Homines Hominibus” 2009, nr 1(5)
- Keane J., *Media i demokracja*, Aneks, Londyn 1992
- Kowalski T., Jung B., *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Warszawa 2006
- Kulesza C., *Prawa dziecka pokrzywdzonego przestępstwem w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości w świetle standardów europejskich*, Warszawa 2024
- Lach I., *Dziecko jako podmiot wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2016
- Lech G., *Europejskie standardy wolności wypowiedzi a polskie prawo karne*, „Państwo i Prawo”, nr 3, Warszawa 1993
- Łachacz O., Markiewicz-Stawny J., Tymińska A., *Małoletni cudzoziemcy poszukujący ochrony międzynarodowej w Polsce oraz ich prawa w standardach międzynarodowych, prawie karnym i praktyce polskich władz (2018-2023). Wnioski z badań i rekomendacje*, Warszawa 2024
- Majkowska G., *O języku mediów*, [w:] Z. Bauer, E. Chudziński (red.), *Dziennikarstwo i świat mediów*, Universitas, Kraków 2004
- McQualil D., *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2007
- Mrozowski M., *Media masowe, władza, rozrywka i biznes*, Warszawa 2001
- Osiatyński W., *Wprowadzenie do praw człowieka*, <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads> [dostęp: 13 czerwca 2025 r.]
- Młyniec E., *Opinia publiczna. Wstęp do teorii*, Poznań 2002
- Sobczak J., *Ustawa prawo prasowe*, Warszawa 1999
- Sobczak W., *Komentarz do art. 16 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*, [w:] R. Wieruszewski (red.) *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012
- Sójka-Zielińska K., *Drogi i bezdroża prawa. Szkice z dziejów kultury prawnej Europy*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2000

- Stadniczenko S.L., *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka*, [w:] S.L. Stadniczenko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Warszawa 2015
- Suchocka H., Szoszkiewicz Ł., *Prawa dziecka w środowisku cyfrowym – istniejące wyzwania i próby regulacji*, Poznań 2020
- Williams K., *Media w Europie*, Warszawa 2008
- Wolny-Zmorzyński K., Doktorowicz K., Płaneta P., Filas R., *Leksykon terminów medialnych*, M-Z, Toruń 2024
- Zajączkowska J., *Głos dziecka na wokandzie - o instytucji wysłuchania małoletniego*, „Palestra” 2013, nr 7-8